

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

LƯU THỊ TUYẾT NHUNG

ĐẶC ĐIỂM THƠ PHẠM QUỐC CA

**LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM**

THÁI NGUYÊN - 2019

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC KHOA HỌC

LƯU THỊ TUYẾT NHUNG

ĐẶC ĐIỂM THƠ PHẠM QUỐC CA

Chuyên ngành: Văn học Việt Nam

Mã ngành: 8220121

LUẬN VĂN THẠC SĨ
NGÔN NGỮ, VĂN HÓA VÀ VĂN HỌC VIỆT NAM

Người hướng dẫn khoa học: PGS. TS. Lưu Khánh Thơ

THÁI NGUYÊN - 2019

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan số liệu và kết quả nghiên cứu trong luận văn này là trung thực và chưa hề được sử dụng để bảo vệ một học vị nào. Mọi sự giúp đỡ cho việc thực hiện luận văn này đã được cảm ơn và các thông tin trích dẫn trong luận văn đã được chỉ rõ nguồn gốc rõ ràng và được phép công bố.

Thái Nguyên, ngày 15 tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

Lưu Thị Tuyết Nhung

LỜI CẢM ƠN

Để hoàn thành luận văn này, tác giả đã nhận được sự quan tâm, động viên, giúp đỡ từ các thầy cô, gia đình và bạn bè, đồng nghiệp.

Trước hết, xin gửi lời cảm ơn sâu sắc đến PGS.TS Lưu Khánh Thơ, người hướng dẫn khoa học đã dành nhiều thời gian, công sức hướng dẫn tôi trong suốt quá trình thực hiện luận văn.

Xin trân trọng cảm ơn Tiến sĩ, Nhà thơ Phạm Quốc Ca đã tận tình giúp đỡ tôi về thông tin tư liệu và góp nhiều ý kiến quý báu để thực hiện luận văn.

Tôi xin trân trọng cảm ơn Ban Giám hiệu cùng toàn thể các thầy cô giáo Trường Đại học Khoa học Thái Nguyên đã tận tình truyền đạt những kiến thức quý báu, giúp đỡ tôi trong quá trình học tập và nghiên cứu.

Tuy đã cố gắng, nhưng luận văn không tránh khỏi thiếu sót. Kính mong quý thầy cô, những người quan tâm đến đề tài, đồng nghiệp và bạn bè tiếp tục có những ý kiến đóng góp để luận văn được hoàn thiện.

Xin chân thành cảm ơn!

Thái Nguyên, tháng 5 năm 2019

Tác giả luận văn

Lưu Thị Tuyết Nhung

Tiến sĩ, Nhà thơ Phạm Quốc Ca

MỤC LỤC

LỜI CAM ĐOAN	i
LỜI CẢM ƠN	ii
MỤC LỤC	iii
MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Lịch sử vấn đề	1
3. Đối tượng và mục tiêu nghiên cứu	6
4. Nhiệm vụ và phương pháp nghiên cứu	6
5. Phạm vi nghiên cứu	8
6. Cấu trúc của luận văn	8
7. Đóng góp của luận văn	8
NỘI DUNG	9
Chương 1: THƠ PHẠM QUỐC CA TRONG DÒNG CHẢY THƠ VIỆT NAM ĐƯƠNG ĐẠI	9
1.1. Khái quát thơ Việt Nam giai đoạn từ 1975 đến nay	9
1.2. Phạm Quốc Ca – cuộc đời và văn nghiệp	14
1.2.1. <i>Vài nét về tiểu sử nhà thơ Phạm Quốc Ca</i>	14
1.2.2. <i>Quan niệm thơ của Phạm Quốc Ca</i>	17
1.2.3. <i>Hành trình thơ Phạm Quốc Ca</i>	21
Tiểu kết chương 1	23
Chương 2: NỘI DUNG TRỮ TÌNH THƠ PHẠM QUỐC CA	24
2.1. Thơ thể tài lịch sử dân tộc của Phạm Quốc Ca	24
2.1.1. <i>Thơ sử thi giai đoạn kháng chiến chống Mỹ, cứu nước</i>	24
2.1.2. <i>Thơ tái hiện chiến tranh sau 1975</i>	28
2.1.3. <i>Thơ về quê hương, đất nước</i>	30
2.2. Thơ trữ tình đời tư	36
2.2.1. <i>Thơ tình yêu</i>	36
2.2.2. <i>Thơ về gia đình</i>	44
2.3. Thơ thể sự	55
2.3.1. <i>Thơ hiện thực thể sự</i>	55
2.3.2. <i>Thơ trào lộng thể sự</i>	62
Tiểu kết chương 2	65

Chương 3: THƠ PHẠM QUỐC CA TỬ GÓC NHÌN NGHỆ THUẬT	66
3.1. Thời gian nghệ thuật	66
3.1.1. Thời gian hiện tại	66
3.1.2. Thời gian quá khứ	69
3.1.3. Thời gian tương lai	73
3.2. Không gian nghệ thuật	75
3.2.1. Không gian chiến trận	76
3.2.2. Không gian làng quê	80
3.2.3. Không gian đời tư	83
3.3. Ngôn ngữ thơ	85
3.3.1. Ngôn ngữ giàu hình ảnh	85
3.3.2. Ngôn ngữ lạ hóa, giàu tính sáng tạo	87
3.4. Giọng điệu	91
3.4.1. Giọng điệu hùng tráng	92
3.4.2. Giọng điệu cảm thương	93
3.4.3. Giọng điệu yêu thương, ngọt ngào	95
3.4.4. Giọng điệu suy tư, triết lý	96
3.4.5. Giọng điệu cay đắng	97
3.4.6. Giọng điệu hài hước	98
3.5. Các thủ pháp nghệ thuật	99
3.5.1. So sánh	99
3.5.2. Nhân cách hóa	103
3.5.3. Cường điệu	106
3.5.4. Sử dụng từ láy	108
KẾT LUẬN	111
TÀI LIỆU THAM KHẢO	113

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Trong lực lượng sáng tác thơ đồng đảo, nhiều thế hệ của nền thơ đương đại Việt Nam, Phạm Quốc Ca là một trong những nhà thơ có nhiều thành tựu, được đông đảo bạn đọc yêu mến.

Thơ Phạm Quốc Ca đậm sâu về đẹp tâm hồn người lính không chỉ trong chiến tranh mà còn trong cả cuộc sống thường ngày với bao trăn trở, suy tư, chiêm nghiệm. Thơ ông vừa phát huy những vẻ đẹp truyền thống, vừa nỗ lực cách tân, tạo nên một phong cách độc đáo. Đọc thơ Phạm Quốc Ca, ta bắt gặp một trí tuệ mẫn tiệp, một tâm hồn chan chứa tình người, tình đời, một giọng thơ đa thanh, đa sắc. Có những bài thơ của ông khiến ta lặng người, rung rung cảm xúc. Đến với thơ ông, người đọc cảm thấy xốn xang như bắt gặp những suy tư, trăn trở, những cảm xúc của chính mình. Thơ Phạm Quốc Ca giản dị, thâm trầm, sâu sắc, được chắt lọc từ chính cuộc đời người lính, người thầy giáo, người nghệ sĩ ngôn từ.

Thơ ông được các nhà thơ, nhà phê bình có uy tín đánh giá cao, được nhiều bạn đọc yêu quý, mến mộ. Tìm hiểu thơ Phạm Quốc Ca- thơ của một người lính chống Mỹ, một trí thức trong giai đoạn Đổi mới sẽ có nhiều điều bổ ích và thú vị. Vì những lẽ trên, chúng tôi chọn đề tài "*Đặc điểm thơ Phạm Quốc Ca*" cho luận văn Thạc sĩ của mình.

2. Lịch sử vấn đề

Thơ Phạm Quốc Ca đã được các nhà phê bình, các nhà thơ danh tiếng như: Chế Lan Viên, Thanh Thảo, Nguyễn Bùi Vợi, Nguyễn Trọng Tạo, Lò Ngân Sủn, Trịnh Thanh Sơn... đồng cảm, tri âm và đánh giá cao. Sau đây là những ý kiến tiêu biểu:

2.1. Về các tập thơ của Phạm Quốc Ca

Trong lời tựa tập thơ đầu tay *Tiếng trâm* (Sở Văn hoá- Thông tin Lâm Đồng, 1984), Nhà thơ Thanh Thảo đã tinh tế nhận ra một nét đặc điểm phong cách đáng quý: "*Thơ Phạm Quốc Ca chuộng những màu đậm, những nét thanh. Mỗi bài thơ với*

mức độ thành công khác nhau đều là một giao tiếp chân tình, một lời thủ thi. Mong thơ anh cứ như bông hoa đồng nội giản dị với hương thơm kín đáo” [5].

Nhà phê bình Trần Thanh Đạm đánh giá cao đặc điểm trữ tình nồng hậu, gây xúc động sâu sắc của tập thơ: *“Đọc thơ Phạm Quốc Ca tôi thấy những người tuyển chọn và trao giải thưởng cho thơ anh quả là biết người, biết thơ. Tôi đã đọc một mạch tập thơ "Tiếng trâm" và đã ngồi lặng đi hồi lâu vì xúc động.... Quả thật ở anh tôi đã gặp một nhà thơ, một tâm hồn chân thành, nồng hậu và cao quý” [20].*

Chân trời mở (Nxb Văn hoá- Thông tin, 1994) là tập thơ được Hội Liên hiệp Văn học Nghệ thuật Việt Nam trao Tặng thưởng hạng B năm 1995. Trong bài viết *“Chân trời mở từ những câu thơ”*, Nhà thơ Lò Ngân Sủn đã chỉ ra một số đặc điểm đáng quý. Nổi bật hơn cả là sự hài hoà cảm xúc và trí tuệ: *“Thơ Phạm Quốc Ca đậm sâu suy tưởng, dồi dào vốn sống, bố cục chặt chẽ, câu chữ chính xác, đề tài đa dạng, phong phú. Đó là thơ của người có tình, luôn chìm đắm trong dạt dào cảm xúc. Đó là thơ của người có học, hiểu biết sâu rộng” [58].*

Làng trong nỗi nhớ (Nxb Thanh niên, Hà Nội, 1996) là tập thơ về đề tài quê hương. Nhà thơ Vương Tùng Cương đã có nhận xét: *“Với Phạm Quốc Ca, điểm xuất phát và luôn trở về của thơ anh là làng quê ven sông Bùng, Diễn Châu, xứ Nghệ. Ta thấy rõ bản ngã thi nhân, một người con luôn trân trọng những kỷ niệm chốn quê như báu vật riêng mình. Chính tình cảm và lẽ sống ấy đã tạo cho tác giả nguồn cảm hứng thi ca dồi dào” [9, tr. 8].*

Tập thơ *Những cánh rừng những bài ca* (Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội, 2004) được trao Giải thưởng Văn học Nghệ thuật Lâm Đồng lần thứ I, 2013. Nhà phê bình Trịnh Thanh Sơn đã chỉ ra đặc điểm của thơ Phạm Quốc Ca là nhiều nghĩ suy, chiêm cảm: *“Có thể thấy qua “Những cánh rừng những bài ca” một hồn thơ nhiều chiêm cảm, mực thước mà tài hoa, rung rung nỗi niềm thường nhật mà suy tưởng đậm sâu. Thơ Phạm Quốc Ca lặng lẽ đi vào lòng người, không ồn ã mà thấm thía, cần trọng mà dịu dàng, minh triết mà dân dã, hồn nhiên. Thơ ấy là thơ của một người thơ thứ thiệt, có thể đồng hành cùng thơ trong một tin cậy dài lâu” [57].*

Phạm Quốc Ca đã có một tập thơ riêng về chủ đề tình yêu là *Thơ viết trong album* (Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội, 2010). Về tập thơ này, Nhà thơ Vương Tâm đã viết: “*Phạm Quốc Ca đã bày tỏ thật nhiều điều ẩn chứa trong tim... Thơ tình của anh vừa thanh thoát, lãng mạn dành cho tình yêu của mọi lứa đôi, vừa gần gũi tình vợ chồng*”[61].

Con mưa mạ vàng (Nxb Hội Nhà văn, Hà Nội, 2018) là tuyển tập thơ sau gần năm mươi năm sáng tác của Phạm Quốc Ca. Trong lời giới thiệu tập thơ, Nhà thơ Vương Tùng Cương đã chỉ ra nét phong cách nổi bật: “*Vốn sống, vốn tri thức phong phú, niềm đam mê và lao động sáng tạo nghệ thuật nghiêm túc đã hình thành ở Phạm Quốc Ca một hồn thơ đa sắc, giàu nội lực... Nhưng điều quan trọng hơn cả là Phạm Quốc Ca đã khẳng định được bản sắc riêng, cốt lõi trên con đường thơ của mình. Nói một cách nôm na là một tạng thơ đã được xác lập- đó là bình dị mà ám ảnh*”[9, tr. 6,7].

Gần đây nhất, ngày 17.10.2018, Phạm Tuấn Vũ với bút danh Tư Hương có bài viết *Một hồn thơ đắm sâu suy tưởng* trên báo *Bình Định.com.vn*. Trong bài viết này, tác giả đã đánh giá: “*Đọc "Con mưa mạ vàng" ta thấy một hồn thơ rộng mở, giàu cảm xúc nhưng cũng thật lắng sâu, đầy vẻ đẹp trí tuệ... Có thể nói "Con mưa mạ vàng" là thành quả ngọt ngào của gần năm mươi năm lao động nghệ thuật nghiêm túc và đam mê của Nhà thơ Phạm Quốc Ca. Tuyển tập thơ này có thể xem là chân dung toàn vẹn của "một hồn thơ bình dị mà ám ảnh" [70].*

Thơ hài hước của Phạm Quốc Ca chưa được in thành tập nhưng nhiều bài đã được in trên các báo, tạp chí. Nhà thơ Hoàng Trọng Hà bất ngờ với gần trăm bài thơ vui và chỉ ra những đặc điểm nghệ thuật gây cười: “*Ngòi bút của Phạm Quốc Ca hết sức dí dỏm... Thơ hài của anh cô đọng, thường mỗi bài chỉ 4 hoặc 6 câu, mỗi câu 5, 6 từ. Mỗi bài thơ đều có cấu tứ chặt chẽ, chứa đựng sự bất ngờ. Chỉ qua mấy câu thơ ngắn gọn, vài chi tiết và từ ngữ độc đáo, anh đã tạo được tình huống gây cười*”[28].

2.2. Về những bài thơ hay của Phạm Quốc Ca

Phạm Quốc Ca có nhiều bài thơ hay, trong đó một số bài đã được trao giải thưởng. Mỗi bài thơ hay của Phạm Quốc Ca có một vẻ riêng nhưng đều có nét chung là câu tứ độc đáo. Nhà thơ Chế Lan Viên trong báo cáo chung khảo Cuộc thi thơ do